

РЕЦЕНЗИЯ

от чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Панайотов Буров,
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
на материалите на гл. ас. д-р Стефанка Боянова Абазова, представени за участие в
конкурс за доцент по 2.1. Филология (български език – съвременен български език),
обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ в „Държавен вестник“,
бр. 83/17 октомври 2017 г.

Единствен участник в посочения конкурс за заемане на академичната длъжност доцент по съвременен български език е доктор Стефанка Боянова Абазова, главен асистент в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Съгласно заповед № РД-38 – 719 от 28.11.2017 г. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм назначен за член на научното жури, а на първото заседание на журито, проведено на 10 януари 2018 г., е определено да подготвя рецензия.

Стефанка Боянова Абазова (по баща – Фетваджиева), родена на 29 октомври 1958 г., завършва специалност българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1981 г. с дипломна работа на тема „Темпоралната система на българския и на френския език в съпоставителен план“ под ръководството на доц. Георги Герджиков. От 1982 до 1986 г. работи като преподавателка по български език в Института за чуждестранни студенти; от 1986 г. досега работи в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Води семинарни занятия по морфология, лексикология, езикова култура и практически български език на студенти от различни специалности. Чете лекции по езикова култура на студенти от няколко бакалавърски програми и на студентите от магистърска програма по превод във Факултета по класически и нови филологии.

През 2014 г. придобива образователната и научна степен „доктор“. Темата на дисертационния ѝ труд е „Езикови нагласи към жаргонизми, вулгаризми и професионална лексика“. До този момент дисертационният ѝ труд не е издаден. Научните ѝ интереси и публикации са в областта на морфологията, лексикологията и социолингвистиката. Участвала е в 4 научни проекта, като на два от тях е била ръководителка.

Кандидатката за заемане на длъжността доцент има сравнително оскъдна научна продукция: в общия списък на публикациите е посочила една книга, 17 статии (4 от които в съавторство) и две учебни помагала с тестове по български език за ученици (в

съавторство). Десет от статиите, както и книгата „Аорист и имперфект в българския език днес“ (2017) са посочени и в списъка на научните трудове, с които кандидатката участва в конкурса за доцент по съвременен български език. Статиите, подготвени в съавторство с Красимира Алексова, 4 на брой, макар и с интересна и много актуална социолингвистична тематика (срв. напр. въпроса за нагласите на анкетираните лица към членуването на „несъщинските собствени имена“ в текста) в тази рецензия няма да бъдат взети под внимание поради това, че проф. Алексова е член на журито и рецензент на трудовете на кандидатката.

От останалите 6 статии особено внимание заслужава статията „Един гръцко-български паралел (предикати със задължително допълнение)“ (№ 6 в списъка), на която по-нататък в изложението ще бъде отделено специално внимание. Внимание заслужават и останалите материали – както двете електронни публикации в списание LiterNet, така и интересната разработка за обръщенията на интимните партньори един към друг при неформално общуване, а също и разбира се, двете статии от 2017 г., които в тематично отношение са свързани с книгата „Аорист и имперфект в българския език днес“.

Това, което би могло да се каже като общо впечатление както от статиите, така и от книгата, е, че те очертават една силна страна в научните интереси на кандидатката, а именно морфологичните въпроси, че в тематично отношение са прецизно подбрани, тъй като в тях са вложени и разработени оригинални авторски идеи, добре формулирани и защитени с достатъчно илюстративен материал. В книгата и в повечето от статиите авторката взема повод от актуалната речева практика, анализира граматични отклонения и грешки и се опитва да набележи тенденции в развитието на съответните явления. За приложението на такъв изследователски подход е необходим сериозен професионален опит, какъвто кандидатката несъмнено притежава.

Представителен труд на Стефанка Абазова в конкурса за доцент е монографията с добре премисленото интригуващо заглавие „Аорист и имперфект в българския език днес“ (2017; 143 стр.). Вниманието на читателя е привлечено от обстоятелството за време *днес*, тъй като иначе за аориста и имперфекта, пък и за глаголните времена като цяло и за българския глагол изобщо е натрупано огромно количество научна и не толкова научна литература.

Предмет на изследването са грешките в употребата на двете глаголни времена в съвременната българска реч: употреба на форми на аориста *вм.* на имперфекта (с висока честотност в употребата) и обратно – погрешна употреба на имперфект *вм.* на

аорист (с по-ниска честотност според извадките и наблюденията). Зад изложението и анализа на погрешните употреби се откроява основната цел на изследването: да се установи дали грешките имат закономерен характер и дали смесването на формите на двете глаголни времена очертава тенденции в развитието на темпоралната система и нейното сложно взаимодействие с глаголния вид.

Книгата има увод, заключение и три глави. Цитираната литература обхваща 70 заглавия, сред които се открояват изследванията на Георги Герджиков и Красимира Алексова. Използвани са и някои авангардни граматични изследвания на чуждестранни учени, напр. изследването на В. А. Плунгян „Введение в грамматическую семантику: грамматические значения и грамматические системы языков мира“ (2011), който според мене е един от най-добрите съвременни учени в областта на граматичната типология. Със съжаление ще отбележа, че има и библиографски пропуски – не са използвани, респ. цитирани, напр. някои от най-новите работи на Руселина Ницолова върху въпросите на граматикализацията, не е положено старание да се проучат някои теоретични разработки и идеи на български и чуждестранни учени върху въпросите за закономерния характер на граматичните грешки, очертаващи тенденции в развитието. В книгата авторката изцяло е фиксирана в теоретичните идеи на научния ръководител на своята дипломна работа и би могло да се каже, че принадлежи – заедно с Красимира Алексова и няколко други съвременни български изследовател(ки), към граматична школа, чийто основател е Георги Герджиков. Затова и книгата е посветена на паметта на „учения, учителя, човека“ Георги Герджиков.

Това е видимо особено в първата глава „Вид и време“, която има теоретичен характер и взета сама по себе си, представлява в голяма степен самостоятелно изследване в изследването, отличаващо се с голяма задълбоченост и познаване на проблема. Ценното в тази част на работата е, че не се е останало само на равнището на обзора, което също не би било за подценяване като едно общо въведение към проблематиката, а се е направил опит, и то сполучлив, да се разработят някои собствени теоретични виждания по темата за същността на двете глаголни категории и за отношенията между тях. Става дума по-специално за взаимовръзката между вида на глагола и неговата лексикосемантична неопределеност/пределност. Според Ст. Абазова глаголите в българския език се делят на два лексикално-граматични класа: неопределни и пределни глаголи. Защитено е интересното становище, че това са класове глаголи, подобни на рода на съществителните. Тезата за наличието на глаголна класификационна категория неопределеност – пределност трябва да бъде изложена с

повече аргументи в специално изследване. За първи път в тази работа съвсем ясно и непротиворечиво са набелязани опозитивните отношения между трите групи глаголи: първични несвършени, които се противопоставят по признака нелимитативност (непределност) на глаголите от свършен вид, маркирани с признака лимитативност (пределност), които пък от своя страна като маркирани с признака комплексност се противопоставят на вторичните несвършени глаголи. Както е изтъквано и от други автори, чисто граматичен характер има само противопоставянето между глаголите от свършен вид и образуваните от тях вторични несвършени глаголи, т.е. противопоставянето само по признака комплексност – некомплексност.

Все в тази глава е направен сравнително обстоен преглед на противопоставянето аорист – имперфект: то има ли видов характер, или разликата е само темпорална. Разгледани са тезите на основните застъпници на двете теории, като в крайна сметка се приема за меродавен моделът на темпоралната система, създаден от Георги Герджиков и доразработен от Красимира Алексова. Въпросът за неутрализациите по определени признаци между аориста и имперфекта би могъл да има важно значение за следващите две глави, но авторката е на друго мнение – че аористът и имперфектът, като ориентирани към различни моменти, не образуват опозитивна двойка.

Макар и сравнително кратка, втората глава има три ясно обособени части. В първата се представят значението и употребите на имперфекта, след което започва най-интересната част от тази част, пък и от цялата книга: представяне и коментар на примери от интернет източници, в които в.м. очаквания имперфект са употребени аористни форми. Втората част от втората глава представя огледално изложение на изложението в първата част: тук се говори за значението и употребите на аориста, а след това се обсъждат и случаите на изместване на аориста от имперфектни форми. В третата част на фокус е употребата на аористното в.м. имперфектното елово причастие. Обобщението в края на втората глава има важно значение за цялата книга. В него се открояват следните тези: 1. Има зависимост между глаголното лице и избора на аорист или имперфект: в първо лице ед.ч. и в множ. ч. аористните форми изместват имперфектните, а в 3 л. ед.ч. имперфектните форми започват да изместват аористните; 2. Смесването на формите на двете глаголни времена се наблюдава преди всичко при изразяването на продължително и повторително значение, както и при глаголи, които ясно разграничават аористната и имперфектната основа, т.е. причините са както видови, така и формални; 3. Употребата на аористното в.м. имперфектното причастие особено в маркираните модуси, а именно ренаратив, конклузив, дубитатив, се дължи на

опитите да се разтоварят формите от голямото количество граматична информация: освен темпорално те имат и модално значение.

В края на книгата е направено друго важно обобщение, което липсва във втората глава: че в смесването на формите на двете глаголни времена се откроява тенденцията за опростяване на отношенията между вид и време, тенденция, която води към създаването на един претерит. Лансирана е хипотезата, че се заражда тенденция към промяна на видо-временната система на българския език (стр. 132). Според мене може да се разсъждава и върху тезата, че смесването на аористните и имперфектните форми е обусловено не от неутрализацията на някои темпорални различия, а от съвременните промени в глаголния вид и отношенията между несвършения и свършения вид. Бездруго повторителното и продължителното значение на глаголните форми има по-скоро аспектиален, отколкото темпорален характер. Употребата на имперфект в аорист трябва да се обвърже и с преустройството в спреженията на глагола, т.е. с глаголните основи – не е случайно, че такава употреба, както отбелязва авторката, е налице най-вече при първичните глаголи от несвършен вид и при глаголите от трето спрежение.

Всички тези обобщения и хипотези са резултат и от анкетното проучване със 164 студенти и ученици, живеещи в София, което е предмет на третата глава. Проучването е описано много прецизно, а коментарите на резултатите са изключително полезни.

В заключението са формулирани и няколко извънезикови фактора, които подпомагат открояването на съвременната тенденция към смесване на аориста и имперфекта: възраст на носителите на грешките, недостатъчно познаване на българското литературно наследство от младите носители на езика, влияния от недобре преведени текстове от чужди езици, слабости на училищното езиково обучение.

И така тази книга по своята проблематика представлява нещо свършено ново в българската граматична литература. Бих насърчил авторката да продължи заниманията си в тази област, като се опита да постави тази проблематика заедно с проблематиката за другите съвременни граматични тенденции и промени в българския език в по-ясна и детайлизирана концептуална рамка.

Както вече споменах, от другите публикации на кандидатката за доцент бих желал да открия статията „Един гръцко-български паралел (предикати със задължително допълнение)“, където се разработва макар и не като основна цел въпросът за връзката между възвратността, снемането на възвратността и каузативността. Ако авторката още проявява интерес към този въпрос, бих желал да я

насоча и към една скорошна своя разработка „Дерефлексивизация и каузация (На материале болгарской и русской речи)“ (за лесен достъп до текста: чрез сайта academia.edu). Изказвам съжаление, че не съм познавал посочената статия на Ст. Абазова, когато подготвих своя доклад.

Твърде интересна е и статията „За деепричастието и регламентиращите употребата му правила“, в която е направен опит за по-точно формулиране в сравнение с *Официалния правописен речник на българския език* на правилата за употреба на деепричастните форми.

В заключение ще отбележа, че макар в количествено отношение продукцията на Ст. Абазова да не е голяма, в съдържателно отношение тя е достатъчна за защита на кандидатурата за заемане на длъжността доцент. Кандидатката е дългогодишна преподавателка по съвременен български език, натрупала е знания и опит, които с пълен блясък се проявяват в хабилитационния ѝ труд – труд, лишен от каквато и да е поза и без претенции да бъде последната дума в българската лингвистика. Ст. Абазова вече ще има, макар и сравнително скромно – не, сравнително тихо, свое присъствие в нашата наука. Специално за мене Стефанка Абазова е едно много приятно откритие на солидно подготвен и ерудиран граматик, каквито сякаш остават все по-малко и по-малко заради пренебрежението към чисто граматичните теми, които се намират за скучни и безперспективни от младите сили в езикознанието. Боя се, че зад това пренебрежение в повечето случаи се крие и липса на задълбочена теоретична подготовка в областта на граматиката.

Предлагам на членовете на уважаемото научно жури да изберат гл. ас. д-р Стефанка Боянова Абазова за доцент по 2.1. Филология (български език – съвременен български език).

27 февруари 2018 г.

Рецензент:

Чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян БУРОВ